

ความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น

1. ภูมิหลัง

ญี่ปุ่นเริ่มความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการกับอาเซียนในปี 2516 และได้ยกระดับความสัมพันธ์เป็นประเทศคู่เจรจาของอาเซียนอย่างเป็นทางการในปี 2520 ต่อมาในปี 2546 ญี่ปุ่นได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสุดยอดอาเซียน-ญี่ปุ่น สมัยพิเศษ (ASEAN-Japan Commemorative Summit) ที่กรุงโตเกียวในโอกาสครบรอบ 30 ปีของความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่น และได้ลงนาม Tokyo Declaration for the Dynamic and Enduring ASEAN-Japan Partnership in the New Millennium และในระหว่างการประชุมสุดยอดอาเซียน-ญี่ปุ่น ครั้งที่ 14 เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2556 ที่บาหลี อาเซียนและญี่ปุ่นได้รับรองแผนปฏิบัติการอาเซียน-ญี่ปุ่นสำหรับปี 2554-2558 เพื่อกำหนดทิศทางความร่วมมือระหว่างสองฝ่าย นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังเป็นประเทศคู่เจรจาแรกที่ได้จัดตั้งคณะผู้แทนถาวรญี่ปุ่นประจำอาเซียน ณ กรุงจาการ์ตา เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2554

เมื่อเดือนมกราคม 2556 นายชินโซ อาเบะ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นได้ประกาศนโยบายต่างประเทศใหม่ของญี่ปุ่นต่ออาเซียน 5 ประการ ได้แก่ (1) การส่งเสริมค่านิยมสากลเช่นเสรีภาพประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน (2) การรักษาไว้ซึ่งทะเลที่เปิดและเสรีภายใต้หลักนิติธรรมและหลักการไม่ใช้กำลัง (3) การส่งเสริมการค้าและการลงทุนผ่านความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจซึ่งจะนำไปสู่การกระตุ้นเศรษฐกิจของญี่ปุ่นและอาเซียน (4) การปกป้องและส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีอันหลากหลายของเอเชีย และ (5) การส่งเสริมความเข้าใจซึ่งกันและกันผ่านการแลกเปลี่ยนระหว่างเยาวชนรุ่นใหม่

ความสัมพันธ์อาเซียน-ญี่ปุ่นครบรอบ 40 ปี ในปี 2556 โดยได้มีการจัดกิจกรรมฉลองต่างๆ ทั้งในญี่ปุ่นและในประเทศสมาชิกอาเซียน และญี่ปุ่นจะเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสุดยอดอาเซียน-ญี่ปุ่น สมัยพิเศษ ในวันที่ 14 ธันวาคม 2556 ที่กรุงโตเกียว

2. ความร่วมมืออาเซียน-ญี่ปุ่น

2.1 ความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคง

ญี่ปุ่นเป็นประเทศคู่เจรจาของอาเซียนลำดับที่ 4 ที่ได้ภาคยานุวัติสนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia - TAC) ในปี 2547 และเป็นประเทศแรกที่ตั้งตั้งกรอบการประชุมความร่วมมือด้านการต่อต้านการก่อการร้าย (ASEAN-Japan Counter-Terrorism Dialogue) อย่างเป็นทางการกับอาเซียนในปีเดียวกัน นอกจากนี้ ในกรอบการประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum – ARF) ญี่ปุ่นให้ความสำคัญต่อการบรรเทาภัยพิบัติ การต่อต้านการก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติ การลดอาวุธ และความมั่นคงทางทะเล

อาเซียนและญี่ปุ่นมีการประชุมระดับรัฐมนตรีด้านอาชญากรรมข้ามชาติ (ASEAN-Japan Ministerial Meeting on Transnational Crime - AMMTC+Japan) ครั้งแรก เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2556 ที่เวียงจันทน์

โดยได้มีการหารือถึงแนวทางการรับมืออาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งริเริ่มในการจัดทำฐานข้อมูลของเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายและได้มีการจัดการประชุม ASEAN-Japan Ministerial Policy Meeting on Cyber-Security เป็นครั้งแรกเมื่อเดือนกันยายน 2556 ที่กรุงโตเกียว

2.2 ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ

ในปี 2555 ญี่ปุ่นเป็นคู่ค้าอันดับ 2 ของอาเซียนรองจากจีน โดยการค้ากับอาเซียนมีมูลค่าประมาณ 262,400 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ลดลงจากปี 2554 ร้อยละ 4 ซึ่งมีมูลค่า 273,300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในด้านการลงทุน ในปี 2555 ญี่ปุ่นเป็นประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่อันดับ 2 ของอาเซียน รองจากสหภาพยุโรปโดยมีมูลค่าประมาณ 20,800 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 1 ใน 5 ของมูลค่าการลงทุนจากต่างชาติทั้งหมดในอาเซียน¹

อาเซียนและญี่ปุ่นได้ร่วมลงนามความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจอาเซียน-ญี่ปุ่น (ASEAN-Japan Comprehensive Economic Partnership - AJCEP) เมื่อเดือนเมษายน 2551 ปัจจุบัน อยู่ระหว่างเร่งการเจรจาจัดทำข้อบัพด้วยข้อตกลงด้านการค้าบริการและการลงทุนให้แล้วเสร็จโดยเร็ว

ญี่ปุ่นได้จัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจว่าด้วยความเชื่อมโยงของอาเซียน (Japan Task Force on ASEAN Connectivity) เพื่อประสานงานกับคณะกรรมการประสานงานเรื่องความเชื่อมโยงในอาเซียน (ASEAN Connectivity Coordinating Committee - ACCC) เพื่อดำเนินการตามแผนแม่บทว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน (Master Plan on ASEAN Connectivity-MPAC) โดยญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตามระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor - EWEC) ระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ (Southern Economic Corridor - SEC) และระเบียงเศรษฐกิจทางทะเล (Maritime Economic Corridor - MEC)

ในการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน-ญี่ปุ่น ครั้งที่ 19 เมื่อเดือนสิงหาคม 2556 อาเซียนและญี่ปุ่นรับทราบความคืบหน้าของการดำเนินงานตาม ASEAN-Japan 10-Year Strategic Economic Cooperation Roadmap ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความร่วมมือเรื่องวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับผู้เชี่ยวชาญในภาคอุตสาหกรรม ทรัพย์สินทางปัญญา เทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การจัดการสารเคมี และการป้องกันผลกระทบจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ และได้เห็นพ้องที่จะปรับปรุงแผนดังกล่าวตามข้อเสนอแนะของภาคธุรกิจ

2.3 ความร่วมมือด้านสังคมและวัฒนธรรม

ญี่ปุ่นมีโครงการแลกเปลี่ยนสำหรับนักศึกษาและเยาวชนกับอาเซียนอย่างต่อเนื่อง โดยล่าสุดเมื่อเดือนมกราคม 2556 นายชินโซ อาเบะ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นได้ประกาศโครงการ Japan East Asia Network of Exchange for Student and Youth (JENESYS 2.0) โดยมีจุดประสงค์ในการให้โอกาสแก่เยาวชนในวัยศึกษาจากประเทศสมาชิกอาเซียนและประเทศในเขตเอเชีย-โอเชียเนีย จำนวน 30,000 คนได้เดินทางเยือนญี่ปุ่นภายในปี 2556 (ในจำนวนนี้ จะเป็นเยาวชนจากอาเซียน 10,000 คน)

¹ ที่มา: ASEAN Investment report 2012 และ Joint Media Statement of 19th AEM-METI Consultation

ด้านวัฒนธรรม ญี่ปุ่นได้จัดโครงการแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องผ่านมูลนิธิญี่ปุ่น (Japan Foundation) ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านวัฒนธรรมในเอเชีย เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายใหม่ ด้านวัฒนธรรมให้นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นพิจารณาประกาศในระหว่างการประชุมสุดยอดอาเซียน-ญี่ปุ่น สมัยพิเศษ ในวันที่ 14 ธันวาคม 2556 ด้วย

ด้านสาธารณสุข ญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการส่งเสริมหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (Universal Health Coverage - UHC) ในภูมิภาค โดยเน้นความร่วมมือเรื่องการประกันสังคม การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการฝึกอบรมบุคลากรด้านสาธารณสุข รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือแก่อาเซียนในการสำรองยาทานิฟลู (Tamiflu) และ Personal Protective Equipment (PPE) (ซึ่งได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วเมื่อเดือนกันยายน 2556)

2.4 ความร่วมมือด้านการพัฒนา

ญี่ปุ่นได้จัดตั้งกองทุน Japan-ASEAN Integration Fund (JAIF) เพื่อสนับสนุนการรวมตัวของอาเซียน และยังเป็นผู้สนับสนุนรายใหญ่ที่สุดในการริเริ่มเพื่อการรวมตัวของอาเซียน (Initiative for ASEAN Integration - IAI) ซึ่งเน้นการพัฒนาในกลุ่มประเทศ CLMV นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังได้ริเริ่มความร่วมมือประเทศลุ่มน้ำโขงกับญี่ปุ่น (Mekong-Japan Cooperation) เพื่อลดช่องว่างด้านการพัฒนาภายในอาเซียน โดยมีการจัดประชุมระดับผู้นำ (Mekong-Japan Summit) แล้ว 4 ครั้ง และญี่ปุ่นจะเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมฯ ครั้งที่ 5 ต่อเนื่องกับการประชุมสุดยอดอาเซียน-ญี่ปุ่น สมัยพิเศษ ในวันที่ 14 ธันวาคม 2556

3. พัฒนาการล่าสุด

ที่ประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน-ญี่ปุ่น ครั้งที่ 16 เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2556 ที่บันดาร์เสรีเบกาวัน (1) ยินดีที่ญี่ปุ่นจะเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสุดยอดอาเซียน-ญี่ปุ่น สมัยพิเศษ และกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ระหว่างวันที่ 13-15 ธันวาคม 2556 ที่กรุงโตเกียว โดยจะมีการรับรองเอกสารวิสัยทัศน์ระยะกลางและระยะยาวของมิตรภาพและความร่วมมืออาเซียน-ญี่ปุ่น (Medium-to Long-term vision on ASEAN-Japan Friendship and Cooperation) (2) เห็นพ้องให้มีการสรุปข้อบทว่าด้วยข้อตกลงด้านการค้าบริการและการลงทุนภายใต้ AJCEP ในโอกาสแรก เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการเจรจาความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership : RCEP) และบรรลุเป้าหมายการค้าและการลงทุนระหว่างอาเซียน-ญี่ปุ่น เป็นสองเท่าในปี ค.ศ. 2022 (3) สนับสนุนการแลกเปลี่ยนระหว่างเยาวชนผ่านโครงการ JENESYS 2.0 และการเพิ่มทุนการศึกษาแก่เยาวชนอาเซียน (4) เน้นย้ำบทบาทสำคัญของญี่ปุ่นต่อการพัฒนาในภูมิภาค การส่งเสริมความเชื่อมโยงโดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การรับมือกับภัยพิบัติ และการสร้างประชาคมอาเซียน

กองความสัมพันธ์กับคู่เจรจาและองค์กรระหว่างประเทศ

กรมอาเซียน

13 พฤศจิกายน 2556